

Cultural Conceptualizations of “Death” in Bakhtiari Dialect of Zazomahroo

Vol. 12, No. 6, Tome 66
pp. 1-31
January & February 2022

Gholamreza Khademi¹ & Zahra Abolhasani Chimeh^{2*}

Abstract

Cultural conceptualizations show the ways of thinking and world view of a linguistic community toward the phenomena. The study of the conceptualizations leads to the profound understanding of the relevant cultures, facilitate cross cultural interactions, and remove cultural misunderstandings. This research, using the descriptive – analytical method, tries to study cultural conceptualizations in Zazomahroo Bakhtiari Dialect and describe their cultural origins. Regarding to nomadic and rural lifestyle of the people living in the region and their direct contact to the nature, the natural elements and phenomena provide a basis for cultural conceptualizations. Statistical population is 500 of the death-related phrases, expression, lamentations and proverbs which are used in this dialect. Data have been collected by field study and through interview and inquiry. The results of the studying and analysing of the data show that the origins of the cultural conceptualizations lie in the nomadic and rural lifestyle, people’s beliefs and ideas, the physiological effects of death-related feelings and emotions on body organs and people’s imaginations toward death. This lifestyle leads to the direct contact to the nature; therefore, the violent aspects of the nature phenomena are used as a concrete domain in conceptualizing of abstract concept of “death”. Death cultural conceptualizations such as “north wind, flood, avalanche, thunder and lightning” or “extinguishing of the fire, falling of one’s gravel or collapsing of the tent column” are due to the inspiration of the natural phenomena and rural-nomadic lifestyle.

Key words: Bakhtiari Dialect, cultural conceptualizations, cultural linguistics, death, the elements of nature

Received: 16 November 2019
Received in revised form: 26 December 2019
Accepted: 18 January 2020

1 . PhD in Linguistics, Islamic Azad University, Science and Research Branch, Tehran, Iran.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1009-7339>
2. Corresponding author: Associate Professor of Linguistics, SAMT Institute, Tehran, Iran;
Email: abolhassani@samt.ac.ir, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5834-8649>

1. Introduction

Cultural linguistics studies the relationship between the language and culture and their interactions on each other; Language is the subcategory of the culture that reflect the different features of the culture. Cultural conceptualizations are linguistic tools that reflect the abstract concepts of language, by using the cultural elements of the society such as religious traditions, beliefs, lifestyle, and imaginations of speakers. Cultural elements of various societies are different; therefore, the study of the conceptualizations creates opportunities for speakers to understand culture-specific differences and to better realize the different cultures. On the other hand, culture is the invisible heritage of each society and the study of cultural conceptualizations helps the culture to be protected.

Bakhtiari Dialect is one of the dialects of Persian that is spoken in the center and south west of Iran and this dialect has different variants. One of these variants is spoken in Zazomahro region which is located in the south east of Lorestan Province. This is a mountainous region and people have a rural and nomadic lifestyle. This lifestyle provides the use of nature in producing conceptualizations. In this study, some examples of culture-specific conceptualizations have been studied that show the effect of lifestyle and the continuous contact with nature and the effect of the natural elements on human are important factors in reflecting the conceptualizations in language and instantiate the human experiences in language. Therefore, the role of natural elements can be studied in conceptualization of “death” and the relevant of rural and nomadic lifestyle can be determined in cultural conceptualizations. In this research we are trying to find the answer to this question: “how are the conceptualizations of death realized and instantiated in Bakhtiari Dialect”. We can say that because the lifestyle can have effect on language, the conceptualization of death can be instantiated by using the natural elements which have a great role in rural and nomadic lifestyle.

2. Literature Review

Theoretical framework of this research is cultural linguistics. Cultural linguistics has two kinds of framework: theoretical and analytical. The foundation of theoretical framework is cultural cognition and the foundation of analytical framework is “cultural categories, cultural schema and cultural metaphors”. Cultural linguistics uses these tools to show the relationship between language and cultural conceptualizations. Human beings represent their experiments through these conceptualizations and they are different among different cultures.

The present research is analysed through the cultural schema. Cultural schema are conceptual framework which are shared between cultural groups heterogeneously (Sharifian, 2011, p24). Cultural schemas (and subschemas) capture beliefs, norms, rules, and expectations of behaviour as well as values relating to various aspects and components of experience (Sharifian, 2017). Cultural schemas that provide a ground for pragmatic meaning are called cultural pragmatic schema which reflect specific speech acts in different situations. Sharifian (2017) represents a pragmatic set for cultural pragmatic schema including cultural pragmatic schema, speech act/event, pragmeme and pract. They have a hierarchy relationship. Therefore, the correct interpretation of practs needs the knowledge of underlying pragmatic schema, speech acts/ events and pragmemes. Sharifian (2017) represents the following example for pragmeme- pract set:

Pragmeme: [Greeting ti a new employee]

Pract: [nice to have you with us]

It should be said that cultural pragmatic schema produce speech acts and speech acts produce special pragmemes which are realized as different practs.

3. methodology

This research has been done on the basis of the analytical-descriptive method. The statistical population is the expression, idioms, proverbs and the elegies that are used in this dialect. Data were collected by field study, using interviewing, and attending among people and taking part in different ceremonies. 17 people between 45 and 70 were interviewed, 10 men and 7 women. Different linguistic research methods were used including conceptual-associative analysis, corpus approach, and conceptual text/visual analysis. Data were divided into two general categories, data related to natural elements and data related to human body. Next, these data divided to subcategories. Then, the data that were related to the conceptualizations of death were analysed and interpreted.

4. Results

The findings of the present research show that the rural-nomadic lifestyle, environmental conditions, beliefs, ideas, imaginations and conceptions of people have a role in producing cultural conceptualizations. Due to the role of the nature in the life of the people in this region and their continuous contact with the nature, many of the conceptualizations relevant to the death are inspired by the natural phenomena. Among the natural phenomena, those which have destructive, threatening and dreadful power, have a stronger role in cultural conceptualization. Lightning, flood, wind, storm, snow-slide and fire that have destructive and dreadful effect, are used in cultural conceptualizations in this region. People of this region use these dreadful natural phenomena as a concrete domain to represent the concept of death as an abstract domain and the cultural conceptualizations of death can be represented as “death is the north wind, death is the flood, death is a snow-slide, death is a lightning” or “death is the putting out the fire, death is the falling of the gravel, and death is the collapsing of the column of the black tent”. People’s beliefs on nature and its phenomena also have a role in

producing the cultural conceptualizations. For example, they conceptualize the death as “melting the star of a person” because they believe that every person has a star in the sky, when a person dies, their star becomes melted and disappears. The rural and nomadic lifestyle has also a role in producing cultural conceptualization. For example, the conceptualizing “death as going” has a root in the style of their life as nomadic people are travelling all the time to find a good place for feeding their animals. Another conceptualization of the death is “giving one’s life to the other person”. This conceptualization has a root in their religious beliefs, saying that the death is not the end of the life but is changing from one form to the other. Altogether, the lifestyle, nature and its phenomena, people’s beliefs toward the death form a conceptual basis for producing cultural conceptualization of the death in Zazomahroo Region.

دوماهنامه بین‌المللی

د ۱۲، ش ۶ (پیاپی ۶۶) بهمن و اسفند ۱۴۰۰، صص ۱-۳۱

مقاله پژوهشی

<http://dori.net/dor/20.1001.1.23223081.1400.12.6.8.4>

مفهوم‌سازی‌های فرهنگی «مرگ»

در گویش بختیاری زز و ماهرو

غلامرضا خادمی^۱، زهرا ابوالحسنی چیمه^۲*

۱. دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.

۲. دانشیار گروه زبان‌شناسی پژوهشکده سمت، تهران، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۰/۲۸

چکیده

مفهوم‌سازی‌های فرهنگی شیوه تفکر و جهان‌بینی یک جامعه زبانی را نسبت به پدیده‌ها نشان می‌دهد. بررسی مفهوم سازی‌ها باعث شناخت عمیق‌تر فرهنگ مرتبط با آن‌ها می‌شود، تعاملات بین فرهنگی را تسهیل می‌کند و سوء تفاهات فرهنگی را بر طرف می‌کند. در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی، مفهوم‌سازی‌های فرهنگی «مرگ» در گویش بختیاری منطقه ززو و ماهرو در چارچوب زبان‌شناسی فرهنگی بررسی شده و ریشه‌های فرهنگی آن‌ها توصیف شده است. با توجه به سبک زندگی روستایی و عشایری مردم منطقه و تماس آنان با طبیعت، عناصر و پدیده‌های طبیعی پایه‌ای برای مفهوم‌سازی‌های فرهنگی فراهم می‌کنند. جامعه آماری شامل پانصد مورد از عبارات، اصطلاحات، مویه‌ها و ضرب‌المثل‌های مرتبط با مرگ است که در این گویش استفاده می‌شود. داده‌های پژوهش از طریق مطالعه میدانی و با استفاده از مصاحبه و مشاهده جمع‌آوری شده است. نتایج تحلیل و بررسی داده‌ها نشان می‌دهد که ریشه این مفهوم‌سازی‌های فرهنگی در سبک زندگی روستایی و عشایری منطقه، عقاید و باورها، تأثیر فیزیولوژیکی عواطف و احساسات مرتبط با مرگ بر اندام‌های بدن انسان و تخیلات و تصورات گویشوران نسبت به مرگ قرار دارد؛ این سبک زندگی ایجاب می‌کند که مردم با طبیعت تماس مستقیم داشته باشند؛ از این‌رو، از جنبه‌های خشن، ویرانگر و مخرب طبیعت به عنوان حوزه ملموس برای بیان مفهوم انتزاعی «مرگ» استفاده می‌کنند؛ مفهوم‌سازی‌های فرهنگی مرگ به‌منزله «باد شمال، سیل، بهمن، رعد و برق» و یا «خاموش شدن آتش، افتادن ریگ یا افتادن عمود سیاه چادر» ناشی از الهام گرفتن از پدیده‌های طبیعت و سبک زندگی عشایری است.

واژه‌های کلیدی: اجزای طبیعت زبان‌شناسی فرهنگی، مرگ، مفهوم‌سازی فرهنگی، گویش بختیاری.

۱. مقدمه

زبان شناسی فرهنگی^۱ به بررسی رابطه بین زبان و فرهنگ و تأثیر متقابل آن ها می پردازد؛ زبان را زیرمجموعه ای از فرهنگ می داند که ویژگی های گوناگون فرهنگ را منعکس می کند (Sharifian, 2011).

مفهوم سازی های فرهنگی ابزارهایی زبانی هستند که با استفاده از عناصر فرهنگی جامعه زبانی مانند باورها، سنت های مذهبی، عقاید، سبک زندگی، تخیلات و تصورات گویشوران نسبت به خود، دیگران، طبیعت و ماوراء طبیعت، مفاهیم انتزاعی را در زبان بازنمون می کند. عناصر فرهنگی جوامع زبانی مختلف، متفاوت هستند، بنابراین، مفهوم سازی های فرهنگی آنان هم متفاوت است؛ از این رو، مطالعه مفهوم سازی ها فرصت هایی را ایجاد می کند تا گویشوران با پی بردن به این تفاوت های زبانی فرهنگ - ویژه، درک درست تری از فرهنگ ها داشته باشند، مفاهیم زبانی را بهتر انتقال دهند و مفاهیم بین - فرهنگی بهتر صورت پذیرد. از طرف دیگر، فرهنگ ها ذخیره و میراث ناملموس هر جامعه زبانی هستند و مطالعه مفهوم سازی های فرهنگی به حفظ آن کمک می کند.

در این پژوهش، مفهوم سازی های فرهنگی «مرگ» در گویش بختیاری منطقه زروماهر^۲ در چارچوب زبان شناسی فرهنگی، با استفاده از روش توصیفی - تحلیلی و با بررسی بیش از پانصد مورد از مویه ها، عبارات و جملات مربوط به «مرگ» بررسی می شود و به این پرسش پاسخ داده می شود که در گویش مذکور، «مرگ» چگونه مفهوم سازی می شود و چه عوامل و عناصری در این مفهوم سازی ها نقش دارد.

گویش بختیاری یکی از گویش های فارسی است که در مرکز و جنوب غربی ایران تکلم می شود (رضایی و شجاعی، ۱۳۹۶) و گونه های مختلفی دارد. یکی از این گونه ها در منطقه زروماهر تکلم می شود. این منطقه، کوهستانی است و تمام ساکنان آن، زندگی روستایی و عشایری دارند و سبک زندگی آنان، شرایط استفاده از عناصر طبیعت را در ساخت مفهوم سازی های فرهنگی مهیا می کند. برای مثال، یکی از این عناصر، آتش است؛ آتش، جزء جدایی ناپذیر زندگی انسان به ویژه زندگی روستایی و عشایری است که ویژگی های مختلفی دارد. از این ویژگی ها در بیان مفهوم سازی های مختلف استفاده می شود؛ مثلاً برای بیان

مفهوم «میهمان‌نوازی» از عبارت «tæfəs he: ha: ve ka:r = آتشش همیشه روشن است» استفاده می‌شود. برای بیان مفهوم «مرگ»، از عبارت «tæf hu:ne-su ku:r vi:ð = آتش خانه آن‌ها خاموش شد» استفاده می‌شود؛ همچنین، برای بیان مفهوم «داشتن فرزند پسر» از عبارت «tæf hu:ne-s ru:fe e:mu:ne = آتش خانه‌اش روشن می‌ماند». مفهوم «امید» نیز با استفاده از آتش و عناصر مرتبط با آن بیان می‌شود و عبارت «tʃep-e tʃa:le-m-i: = هیزم [روشن کننده] چالۀ [آتش] من هستی». این، نمونه‌هایی از مفهوم‌سازی‌های فرهنگ - ویژه هستند که نشان می‌دهد سبک زندگی و تماس با طبیعت و تأثیر اجزاء طبیعت بر انسان باعث نمود آن‌ها در زبان می‌شود و به جنبه‌های مختلف تجارب انسان از طریق زبان عینیت می‌بخشد. بنابراین، می‌توان نقش اجزاء و عناصر طبیعت را در مفهوم‌سازی‌های فرهنگی، به- ویژه مفهوم‌سازی «مرگ» بررسی کرد و رابطه سبک زندگی روستایی - عشایری، عناصر طبیعت و اجزای بدن را در مفهوم‌سازی‌های فرهنگی مشخص کرد.

۲. مبانی نظری: زبان‌شناسی فرهنگی

زبان‌شناسی فرهنگی به بررسی نقش متقابل زبان و فرهنگ می‌پردازد. این شاخه از زبان‌شناسی به دنبال یافتن ریشه‌های مفهوم‌سازی‌های زبانی در فرهنگ است؛ برای نیل به این هدف، از ابزارهای تحلیلی و نظری مختلفی استفاده می‌کند؛ محور چارچوب نظری زبان‌شناسی فرهنگی، «شناخت فرهنگی»^۲ است و «طرحواره‌های فرهنگی»^۱، «مقوله‌های فرهنگی»^۳ و «استعاره‌های فرهنگی»^۴ ابزارهای چارچوب تحلیلی زبان‌شناسی فرهنگی هستند. زبان‌شناسی فرهنگی از این ابزارها استفاده می‌کند تا رابطه بین زبان و مفهوم‌سازی‌های فرهنگی را نشان دهد. انسان، تجارب خود را از طریق این مفهوم‌سازی‌ها بیان می‌کنند و این مفهوم‌سازی‌ها با توجه به تجارب زبانی جوامع زبانی، متفاوت هستند. برای نمونه، در فارسی، «شجاعت» با استفاده از واژه «دل» مفهوم‌سازی می‌شود و در گویش بختیاری از طریق «زهره» بیان می‌شود.

مفهوم‌سازی‌های فرهنگی ابزارهایی زبانی برای عینیت بخشیدن به مفاهیم انتزاعی زبان است. شریفیان (۲۰۰۸) آن‌ها را ساختارهایی فرهنگی مانند مقوله‌ها، طرحواره‌ها و

استعاره‌هایی می‌داند که در سطح فرهنگی شناخت گسترش یافته‌اند. این مفهوم‌سازی‌ها در تعاملات بین گروه‌های فرهنگی به وجود می‌آیند و افکار، عقاید، باورها، تجارب و رفتار گروه‌های فرهنگی، آن‌ها را گسترش می‌دهد. پژوهش حاضر در بستر زبان‌شناسی فرهنگی و در قالب طرح‌واره‌های فرهنگی بررسی و تحلیل می‌شود، از این‌رو، در ادامه، طرح‌واره‌های فرهنگی و مفاهیم مرتبط با آن بررسی می‌شود.

طرح‌واره شبکه‌ای از دانش، باورها و انتظارات درمورد ابعاد خاصی از جهان است (Yu, 2017). طرح‌واره‌های فرهنگی «ساختارهای مفهومی» هستند که نامتوازن بین اعضای گروه‌های فرهنگی مشترک هستند (Sharifian, 2011, p.24). با توجه به تجارب ما نسبت به اشیاء، مفاهیم و پدیده‌های خاص، این مفهوم‌سازی‌ها به صورت متفاوت ساخته، درک و تفسیر می‌شوند (Dinh & Sharifian, 2017).

طرح‌واره فرهنگی که زمینه‌ای برای معنای کاربردی (مانند معنای «کنش گفتاری»^۷) فراهم می‌کند طرح‌واره کاربردشناختی فرهنگی^۸ نام دارد که استفاده از کنش‌های گفتاری خاص را در موقعیت‌های گوناگون نشان می‌دهد. شریفیان (2017) «مجموعه‌ای کاربردشناختی»^۹ برای طرح‌واره کاربردشناختی فرهنگی معرفی می‌کند که شامل طرح‌واره فرهنگی کاربردی، کنش / رویداد گفتاری^{۱۰}، تک‌مفهوم^{۱۱} و تک‌کنش^{۱۲} است که با هم رابطه سلسله‌مراتبی دارند به طوری که تعبیر درست تک‌کنش‌ها، به دانش طرح‌واره‌های کاربردشناختی زیرین، رویدادها/کنش‌های گفتاری و تک‌مفهوم‌هایی نیاز دارد که در آن‌ها تثبیت می‌شوند. اولین عنصر این مجموعه، طرح‌واره کاربردشناختی است که می‌تواند مبنای تعدادی تک‌مفهوم مرتبط با کنش‌های گفتاری خاص باشد و هر یک از تک‌مفهوم‌ها به صورت‌های گوناگون زبانی نشان داده می‌شوند که این نموده‌های زبانی، تک‌کنش نام دارند (Sharifian, 2017). طرح‌واره کاربردی واحدی، می‌تواند چند کنش گفتاری را دربرگیرد و کنش‌های گفتاری نیز می‌توانند با تعدادی تک‌مفهوم مربوط به آن بافت خاص در ارتباط باشند. از این‌رو، گویشوران برای داشتن یک ارتباط خوب و موفق، تک‌مفهوم مناسب هر بافت را انتخاب و گفتار و تک‌کنشی را تولید و بیان می‌کنند.

عنصر دوم کنش‌های گفتاری هستند که به صورت فعل کنشی درک می‌شوند که شریفیان

(2014) آن را به منزله بخشی از طرح‌واره فرهنگی و تأثیر آن بر شکل‌گیری و بازیابی گفتمان تعریف می‌کند که به تولید تک‌مفهوم‌های اثرگذار منجر می‌شود (Sharoufi, 2019). تک‌مفهوم سومین عنصر است که شروفی (2013) آن را مفهومی فرهنگی - اجتماعی می‌نامد که مشارکت‌کننده‌های گفتمان از دانش قبلی فرهنگی - اجتماعی خود در استفاده از تک‌مفهوم‌های مناسب به منظور اهداف ارتباطی استفاده می‌کنند. به عقیده وی، تک‌مفهوم‌ها عباراتی ثابت نیستند بلکه مشارکت فعال گویندگان و شنوندگان در فرایند بازیابی و بازسازی تک‌مفهوم‌ها، منجر به ایجاد چرخه تغییر فعال بافت‌هایی می‌شود که در آن کنش‌های گفتاری، مشروعیت انجام تک‌کنش‌ها را در موقعیت‌های واقعی به دست می‌آورد.

تک‌کنش بخش پایانی این چهارچوب، محصولی نهایی است که «نظم اجتماعی»^{۱۲} ایجاد و روابط اجتماعی مختلف را عادی‌سازی می‌کند و گفتمان به خاطر قرار گرفتن بر مبنای طرح‌واره‌های فرهنگی مناسب، قابل درک می‌شود (Sharoufi, 2013).

شریفیان (2017) نمونه تک‌کنش و تک‌مفهوم را این‌گونه بیان می‌کند: «احوال‌پرسی با کارمند جدید»، تک‌مفهوم و جملاتی چون «از کارکردن با شما خوشحالیم»، «خوش آمدید» و «امیدواریم از اینجا راضی باشید»، تک‌کنش‌های آن تک‌مفهوم هستند.

باید گفت که طرح‌واره‌های کاربرشناختی فرهنگی، کنش‌های گفتاری را تولید می‌کنند که این کنش‌های گفتاری نیز، تک‌مفهوم‌های خاص را تولید می‌کنند که به صورت تک‌کنش‌هایی بازنمایی می‌شوند.

۳. پیشینه تحقیق

بررسی مفهوم‌سازی‌های فرهنگی کاری نسبتاً جدید است. در مورد مفهوم‌سازی‌های فرهنگی مربوط به «مرگ» تا جایی که نویسندگان بررسی کرده‌اند در زبان فارسی پژوهشی صورت نگرفته، اما پژوهش‌های اندکی در زبان‌های دیگر انجام شده است، از این رو، در اینجا مفهوم‌سازی‌های فرهنگی در حوزه‌های مرتبط بررسی می‌شوند. پژوهشگران در سال‌های اخیر به مفهوم‌سازی‌های فرهنگی عواطف و احساسات پرداخته‌اند. فرشی و افراشی (۱۳۹۹) تفاوت‌ها و شباهت‌های مفهوم‌سازی غم در زبان خودکار و زبان شعر را بررسی و نتیجه‌گیری کرده‌اند

که تفاوت معناداری میان استعاره‌های ادبی و قراردادی موجود در زبان خودکار و زبان شعر از نظر مفهوم‌سازی «غم» وجود ندارد. ساسانی و ملکیان (۱۳۹۳) مفهوم‌سازی خشم در زبان فارسی را با کمک استعاره بررسی کرده‌اند و رایج‌ترین حوزه‌های مبدأ برای مفهوم‌سازی خشم در زبان فارسی را «خرابی/ویرانی، آتش/گرما، تغییر فیزیولوژیکی و رفتار/واکنش حیوانی» می‌دانند. شریفیان (۱۳۹۳) مفهوم‌سازی‌های واژه «چشم» و «دریافت بصری» در زبان فارسی را بررسی کرده است و بیان می‌کند که عبارت‌های دربردارنده واژه «چشم» بیانگر این واقعیت هستند که مفهوم‌سازی‌های مربوط به احساسات، مانند عشق، حسادت، طمع، و نیز ویژگی‌های شخصیتی مانند ساده‌لوحی و لجابت، به‌طور گسترده‌ای با توجه به این عضو از بدن بیان می‌شوند. همچنین، معالج^{۱۴} (۲۰۰۷) مفهوم‌سازی ترس در زبان عربی تونس، شریفیان، دریون^{۱۵} و نیومایر^{۱۶} (۲۰۰۸) مفهوم‌سازی‌های اندام‌های داخلی بدن را در زبان‌ها و فرهنگ‌های گوناگون، کوچزی^{۱۷} (۲۰۱۸) مفهوم‌سازی‌های فرهنگی در ترانه‌های محلی مجارستانی را از نظر طبیعت، استعاره و فرهنگ، استانکیچ^{۱۸} (۲۰۱۷) مفهوم‌سازی‌های فرهنگی را در گفتمان شومی در انگلیسی و صربستانی، باگاشیوا^{۱۹} (۲۰۱۷) مفهوم‌سازی‌های فرهنگی دهان، لب، زبان و دندان‌ها را در بلغاری و انگلیسی و کوچزی (۲۰۱۷) مفهوم‌سازی‌های رودخانه در ترانه‌های عامیانه بلغاری را بررسی کرده‌اند. از پژوهش‌های مرتبط با مفهوم‌سازی‌های مرگ می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

نیاکو و همکاران (۲۰۱۲) دو استعاره مفهومی «مرگ، سفر است» و «مرگ، آرامش است» را با اشاره به پدیده «مرگ»، «مردن» و «مرده» در زبان «اکه گوسی»^{۲۰} بررسی کرده‌اند. دو مفهوم «سفر و آرامش» به‌منزله حوزه‌های مبدأ و مرگ به‌منزله حوزه مقصد در این استعارات به‌کار برده می‌شود که زمینه‌های مذهبی دارد. نتایج نشان می‌دهد که این استعاره‌ها بیشتر بر «زندگی» تأکید می‌کنند تا بر «مرگ» و نفی آشکار «مرگ» را نشان می‌دهند.

گایر^{۲۱} (۲۰۱۴) تأثیرات فرهنگی «مرگ» را روی مفاهیم «مرگ» و «مردن» بررسی کرده است. وی بیان می‌کند که فرهنگ‌ها در مفهوم‌سازی مرگ و اتفاقات هنگام مرگ، متفاوت هستند؛ مرگ در بعضی از فرهنگ‌ها به صورت‌ها و شرایط خاصی مانند خواب، بیماری و رسیدن به

سن خاصی درک می‌شود و در بعضی دیگر به صورت توقف کامل زندگی، انتقال از یک شکل زندگی به شکلی دیگر، تعامل مداوم «مردگان» با «زندگان» و یا نقطه پایان درک می‌شود. وی می‌افزاید که این مفاهیم مختلف، تأثیرات قابل توجهی بر سبک زندگی، آمادگی برای مرگ، میزان ترس از مرگ، عبارات مربوط به عزا و سوگواری و ماهیت مراسم تدفین دارد.

کوچوک^{۲۳} (۲۰۱۶) مفهوم‌سازی‌های استعاره‌ای مربوط به «مرگ» و «مردن» را در زبان انگلیسی آمریکایی و لهستانی بررسی کرده است. وی می‌گوید که تفاوت‌ها و شباهت‌هایی در مفهوم‌سازی‌های استعاره‌ای مربوط به «مرگ» و «مردن» در داده‌های کیفی زبانی در هر دو زبان وجود دارد؛ در هر دو زبان، سخنگویان با استفاده از مجموعه‌ای از استعاره‌های مفهومی مشابه در مورد «مرگ» و «مردن» فکر می‌کنند و حرف می‌زنند. هر دو جامعه زبانی در بسامد استفاده از استعاره‌های خاصی با هم متفاوت هستند. نکته دیگر، تفاوت در کاربرد رایج‌ترین استعاره‌ها در انگلیسی آمریکایی و لهستانی است؛ در آمریکایی، در پربسامدترین استعاره، «مرگ» به منزله «فقدان» مفهوم‌سازی می‌شود و در لهستانی «مرگ» به صورت «پایان» مفهوم‌سازی می‌شود.

لو^{۲۴} (۲۰۱۷) مفهوم‌سازی‌های مرگ در اصطلاحات حسن تعبیری^{۲۵} مسیحیت و بودایی تایوانی را بررسی و تجزیه و تحلیل کرده است. این پژوهش نشان می‌دهد که مذهب به منزله عاملی فرهنگی در تنوع کاربرد استعاره‌ها مشارکت دارد و «مرگ» را مفهوم‌سازی می‌کند. در پژوهش حاضر تلاش می‌شود که ریشه‌های فرهنگی مفهوم‌سازی‌های فرهنگی «مرگ» بر مبنای سبک زندگی روستایی عشایری و باورها و اعتقادات آنان بررسی شود و همچنین استفاده از اجزای طبیعت و اندام‌های بدن به منزله پایه‌ای برای مفهوم‌سازی‌های فرهنگی مرتبط با «مرگ» توصیف و تحلیل شوند؛ تا جایی که نویسندگان بررسی کرده‌اند در زبان فارسی و گویش‌های آن این کار انجام نشده است.

۴. روش تحقیق

روش تحقیق این پژوهش به صورت تحلیلی - توصیفی است و جامعه آماری، عبارات، اصطلاحات و ضرب‌المثل‌ها، و مویه‌هایی است که در گویش بختیاری منطقه مذکور استفاده

می‌شود. داده‌ها از طریق مطالعه میدانی و حضور در میان مردم و با استفاده از مصاحبه حضوری و حضور در سوگواری‌ها و مراسم ترحیم، جمع‌آوری شده است. همچنین، یکی از پژوهشگران، بومی و گویشور این گویش است و حدود یک ماه در روستای پیرامام، بزرگ‌ترین روستای ززوماهرو، ساکن شد و کنش‌های کلامی آنان را با دقت بررسی و موارد مرتبط را یادداشت می‌کرد. علاوه‌براین، با ۱۷ نفر بی‌سواد و کم‌سواد روستایی و عشایری، ده نفر مرد و هفت نفر زن و در سنین بین ۴۵ تا ۷۵، مصاحبه شد. در این پژوهش از روش‌های مختلف تحقیق در زبان‌شناسی فرهنگی نیز استفاده شده است که مختصر توضیح داده می‌شود. در روش تحلیل تداعی مفهومی^{۲۵}، از گویشوران درخواست می‌شد که عبارات، اصطلاحات و جملاتی را بیان کنند که مفهوم مرگ، اعضای بدن یا عناصر طبیعت در آن‌ها به‌کار رفته باشد.

از روش پیکره‌ای^{۲۶} نیز در بررسی مفهوم‌سازی‌های فرهنگی در این پژوهش استفاده شده است؛ پیکره موردنظر ۵۰۰ بیت از مویه‌ها و مرثیه‌های شفاهی بود که با کمک این ۱۷ نفر جمع‌آوری شد. سپس با بررسی و تجزیه و تحلیل آن‌ها، مفهوم‌سازی‌های مرتبط با «مرگ» بررسی و تفسیر شد.

از روش مصاحبه به دو صورت استفاده شد. روش اول، مصاحبه فردی، از فرد خواسته می‌شد اصطلاحات، مفاهیم، عبارات و جملاتی بگوید که مفهوم مرگ از طریق اعضای بدن و عناصر طبیعت در آن بیان شده باشد. روش دوم، مصاحبه به‌صورت گروهی، از گروه‌های سه یا چهار نفره خواسته می‌شد که جملات، اصطلاحات و عباراتی که حاوی مفهوم مرگ و عناصر طبیعت و اجزاء بدن بود، به‌نوبت بیان کنند. مزیت این روش استفاده از خرد جمعی در تعیین اصالت این جملات و اصطلاحات بود.

روش دیگر جمع‌آوری داده‌ها، روش «تجزیه و تحلیل دیداری مفهومی»^{۲۷} بود. تصاویری از سنگ قبرهای قدیمی در قبرستان روستای پیرامام و همچنین تصاویری که از مراسم ترحیم و فاتحه‌خوانی‌های مختلف جمع‌آوری شده بود، به شرکت‌کنندگان نشان داده می‌شد و از آنان خواسته می‌شد که معانی و مفاهیم به‌کار رفته در این تصاویر را به گویش خود بازگو کنند و درباره آن توضیح دهند.

سپس، داده‌های پژوهش ضبط و ثبت شد. آنگاه این داده‌های صوتی، پیاده‌سازی و آوانویسی شد. داده‌ها به دو دسته کلی داده‌های مربوط به طبیعت و داده‌های مربوط به بدن انسان تقسیم‌بندی شد. در مرحله بعد داده‌های مربوط به هریک از اعضای بدن و عناصر طبیعت جداگانه دسته‌بندی شد؛ آنگاه این داده‌های دسته‌بندی‌شده تجزیه و تحلیل شد و مفهوم‌سازی‌های مرتبط با «مرگ» در ارتباط با هر یک از اعضای بدن و عناصر طبیعت، تجزیه و تحلیل و تفسیر شد.

۵. تحلیل داده‌ها

در گویش بختیاری، مرگ به صورت‌های مختلفی مفهوم‌سازی می‌شود که در باورهای گویشوران نسبت به طبیعت و اجزای آن و اعتقادات و عقاید مذهبی آنان ریشه دارد. همچنین، تخیلات و تصورات آنان نسبت به پدیده «مرگ» در ایجاد مفهوم‌سازی‌های فرهنگی نقش دارد؛ ریشه تعدادی از مفهوم‌سازی‌های فرهنگی مرتبط با احساسات و عواطف، ناشی از تأثیر فیزیولوژیکی این عواطف و احساسات بر اندام‌های بدن انسان است. در ادامه به نمونه‌هایی از این مفهوم‌سازی‌ها اشاره می‌شود.

۱-۵. مرگ، خاموش شدن آتش است

آتش یکی از اصلی‌ترین عناصر زندگی است و در زندگی روستایی و عشایری نقش ویژه‌ای دارد، عامل پخت‌وپز غذاست، ابزاری برای روشنایی خانه، راهنمای شب، دور کردن حیوانات درنده از محل زندگی و گرم کردن محیط خانه و سیاه چادر است. آتش در فرهنگ بختیاری نماد زندگی و شادی و مقدس است به‌طوری که هنوز هم افراد مسن به آن سوگند یاد می‌کنند. مردم این منطقه معتقدند که «چاله» آتش در سیاه چادر همیشه باید روشن باشد و دیگران را از رد شدن از روی چاله خاموش و پا گذاشتن در آن منع می‌کنند، زیرا اعتقاد دارند که چاله خاموش، محل زندگی ارواح و اجنه است. آتش روشن را نماد زندگی، تولد و داشتن فرزند پسر و میهمان‌نوازی، و آتش خاموش را نماد سکوت، مرگ، غم و ناراحتی می‌دانند. با توجه به این حقیقت، «مرگ» یکی از اعضای خانواده (معمولاً پدر یا پسر) به صورت «خاموش شدن آتش» مفهوم‌سازی می‌شود.

1. tæf-e hu:ne-su: ku:r vi: آتش خانه آن‌ها کور (خاموش) شد.
همچنین، مفهوم‌سازی فوق برای نفرین کردن به کسی استفاده می‌شود و «مرگ» وی طلب می‌شود.
2. tæfe-s ku:r va: آتشش کور (خاموش) بشود.
جمله فوق به صورت کنش گفتاری نفرین بیان می‌شود و «مرگ» را مفهوم‌سازی می‌کند.

۲-۵. مرگ، افتادن است

سیاه چادر خانه عشایری است که معمولاً سه تیر چوبی در وسط و دو تیر چوبی کوتاه‌تر در دو گوشه جلو دارد؛ دو گوشه عقب آن هم، روی زمین قرار می‌گیرد. به تیرهای وسط «æsi(n)» یا «ستون» گفته می‌شود. هنگامی که یکی از اعضای خانواده «فوت» شود، ستون‌های وسط سیاه چادر را درمی‌آورند و سیاه چادر به صورت نیمه‌افراشته قرار می‌گیرد. از این رو، «افتادن ستون سیاه چادر» برای مفهوم‌سازی «مرگ» استفاده می‌شود. مثال:

3. æsi:n deva:r-es rømes ستون سیاه‌چادرش افتاد
4. æsi:n deva:r-es kæfes ستون سیاه‌چادرش کشیده شد
5. hu:ne-su: rømes خانه آن‌ها افتاد (خراب شد)

در موارد بالا، «مرگ» به صورت «افتادن» مفهوم‌سازی شده است که باعث خراب شدن خانه و افتادن سیاه چادر شده است. گاهی «مرگ» به صورت افتادن «ریگ» نیز مفهوم‌سازی می‌شود. در گذشته‌های دور، عشایر برای ثبت تعداد دام‌های خود، به تعداد آن‌ها «سنگ-ریزه»‌هایی در جعبه‌ای قرار می‌دادند و اگر یکی از دام‌ها از بین می‌رفت، «ریگ» مربوط به آن را هم بیرون می‌انداختند. بنابراین، از عبارت «re:q-es væs» به معنی «ریگش افتاد» برای بیان مفهوم «مرگ» کسی استفاده می‌شود؛ گرچه در زبان فارسی، ریشه این مفهوم‌سازی، به حکایت معروف «خیاط در کوزه افتاد» دلالت دارد.

- از مفهوم‌سازی فوق در کنش گفتاری نفرین، برای آرزوی «مرگ» دیگران استفاده می‌شود. مثال:
6. re:q-es vu:fta: ریگش بیفتد

۳-۵ مرگ، «رفتن و سفر کردن» است

مرگ «رفتن و سفر کردن» مفهوم‌سازی می‌شود. در مثال زیر بازماندگان به «فرد فوت شده» اصرار می‌کنند که این «رفتن» را به تأخیر اندازد تا بتوانند بیشتر در کنار او باشند.

7. mæ-re: vɔ mæ-re: be:la: vɔr-ð veræs-em
dæs ve gærðen-eð kɔn-em e: hæme kæs-em
دست به دور گردنت بندازم، ای [که تو برابر با] همه فامیلم [هستی].

این مویه در سوگ فردی گفته می‌شود که برای گوینده عزیز است به‌طوری که او را برابر با همه افراد فامیل و خانواده خود می‌داند.

گاهی با این «رفتن»، فرد «فوت شده» خانه و کاشانه خود را نیز همراه خودش می‌برد و آرامش بازماندگان را به هم می‌ریزد. مثال:
ای دختر! خانه پدرت کوچ کرده و رفته است

8. dɔxðær-e: hu:ne: ba:hu:-ð ba:r ke:rðe ræte
kæfese ga:ve: del -eð mæ:r zæle -ð ræte

گوۀ دلت کشیده شده است (ستون دلت فرو ریخته است) مگر زهرهات رفته است (مگر ترسیده‌ای)؟

مثال بالا اشاره به مرگ پدر خانواده دارد و بیان می‌کند که مرگ پدر خانواده، برابر با کوچ کردن خانه او است که موجب بی‌قراری و آشفتگی وابستگان شده است. در گویش بختیاری برای نشان دادن جای خالی کسی که به هر دلیلی در میان اعضای خانواده نباشد از عبارت «e:gr: hu:nene va: xwe:s ba:r ke:rðe borðe» استفاده می‌کنند که معادل فارسی آن، «گویا خانه را با خودش بار کرده و برده است» می‌باشد که مفهوم «سوت و کور بودن محیط خانه در غیاب فرد مذکور را نشان می‌دهد. «بار کردن خانه» پدیده‌ای است که عشایر به‌صورت مداوم با آن روبه‌رو است. «بار کردن» یعنی جابه‌جا کردن سیاه چادر و رفتن از مکانی به مکان دیگر. «مرگ» نیز نوعی جابه‌جایی و رفتن از دنیایی به دنیایی دیگر است. در بخش دوم این مویه، بیان می‌شود که با مرگ او، ستون دل تو هم فرو ریخته است. خطاب به دختر گفته می‌شود که این بی‌قراری و بی‌تابی تو به خاطر این نیست که تو ترسیده‌ای بلکه به خاطر این است که پدرت مرده است و با مرگ وی ستون دل تو هم فرو ریخته است. «کشیدن گوۀ دل» در این گویش به معنی «از جا کندن دل» است که یا می‌تواند ناشی از

ترس باشد و یا ناشی از غم از دست دادن یکی از افراد خانواده. گوینده از طریق طرح پرسش، به دختر می گوید که تو نترسیده ای بلکه به خاطر مرگ پدرت، بی قرار شده ای. مجموعه مفهوم سازی های کاربردشناختی مربوط به جمله های فوق به صورت جدول زیر است.

طرحواره کاربردشناختی فرهنگی	مرگ
رویداد / کنش گفتاری	سوگواری کردن
تکمیل مفهوم	مرگ عزیزان (رفتن)
تککنش ۱	نرو و نرو، بگذار تا به تو برسم. mæ-re: vɔ mæ-re: be:la: vɔr-ð veræs-em
تککنش ۲	ای دختر! خانه پدرت بار (کوچ) کرده و رفته است. dɔxðær-e: hu:ne: ba:hu:-ð bar ke:rðe ræte

در مثال زیر نیز مرگ، به صورت «رفتن» مفهوم سازی می شود.

9. ræð-em vɔ ræð-em ze særa: gɔvæf-em رفتن و رفتن تا از صحرا گذشتم
در حالی که چشمم اشک آلود بود به عقب نگاه می کردم
ti:ya:-m ærsa:lɪ: va: dɪ:na: nɪ:yæf-em
در مثال بالا، تکرار فعل «رفتن» و «با چشمان اشک آلود به پشت سر نگاه کردن»، نشانه بی بازگشت بودن این عمل است و قطعیت عمل را بیان می کند. در گویش بختیاری برای تأکید بر انجام قطعی عملی و یا استمرار آن، از تکرار فعل در ساختار جمله استفاده می شود. «فرد مرده» با آه و حسرت و با چشمانی اشک آلود به پشت سر خود نگاه می کند و چون می داند راه برگشتی وجود ندارد به رفتن خود ادامه می دهد تا از «صحرا» عبور کند. «صحرا»، نماد این دنیا است.

«رفتن» ممکن است به صورت «پرواز کردن» باشد.

10. ze te:-mu: pe:r-es te:na:-mu: he:fð از کنار ما پرید و تنه ایمان گذاشت
در مثال بالا، «مردن» به صورت «پرواز کردن» مفهوم سازی می شود. مفهوم سازی «مرگ» به صورت «پرواز کردن» در کنش گفتاری نفرین نیز به کار می رود؛ هنگام عصبانیت از دست کسی و آرزوی مردن او از نفرین زیر استفاده می شود.

11. per ger-e: پروراز بگیری (خدا کند) به پرواز دربیایی

از خدا یا نیروهای ماوراء طبیعت خواسته می‌شود که فرد موردنظر را به پرواز دریاورد و «بمیراند».

«از دست رفتن» و «از دست درآمدن» دو استعاره فرهنگی دیگر است که بیان‌کننده «مرگ» است.

12. xe:le: zi: ze dæs-mu ræð خیلی زود از دستان رفت

13. ædʒæl ze dæs-em dera:verð-es اجل از دستم درآوردش

«از دست رفتن» و «از دست درآمدن»، به معنی «از همدیگر جدا شدن» است و «مرگ زودهنگام» را مفهوم‌سازی می‌کند.

۴-۵. مرگ، باد شمال است

مرگ به‌منزله «باد شمال» مفهوم‌سازی می‌شود. «باد» در زندگی روستایی و عشایری هم نقش سازنده دارد و هم نقش مخرب؛ در فصل برداشت محصول، باد نیرویی کمکی در جدا کردن کاه از دانه غلات است، اما گاهی باعث افتادن عمود خانه عشایر (سیاه چادر) می‌شود و این، تجربه‌ای است که هر فرد عشایر بارها در زندگی خود دیده است. بادهای شدید در ساختار زندگی عشایری و رعب و وحشت در دل آنان ایجاد خرابی می‌کند. ازاین‌رو، مرگ عزیزان به‌صورت «باد شمال» مفهوم‌سازی می‌شود که باعث ایجاد غم و اندوه در دل اطرافیان می‌شود. مثال:

14. ma:l-emu: xu: ma:l-e vi: xu: sɔvæt-e da:fð

مال^{۲۸} ما مال خوبی بود و صحبت (هم‌نشینی) خوبی داشت

a:veð-e ba:ð-e fema:l sɔvæt-e vɔrða:fð

باد شمال آمد و صحبت (هم‌نشینی) را برداشت (ازبین برد).

«مرگ» عزیزان به‌صورت باد شمال مفهوم‌سازی می‌شود که هم‌نشینی، صمیمی‌تو خوشحالی خویشاوندان را ازبین می‌برد و آشفتگی، غم و ناراحتی می‌آورد. تا قبل از وزیدن «باد شمال» (مرگ عزیزان)، افراد فامیل در کنار هم زندگی خوبی داشته‌اند، اما باد شمال می‌آید و صفا و هم‌نشینی را ازبین می‌برد. در مثال زیر، «باد شمال» (مرگ)، باعث آشفتگی و بی‌قراری بازماندگان شده است.

باد شمال از کجا در جلوی ما ظاهر شد

15. ze kɔdʒe ba:ð-e ʃema:l væs va: neha:-mu:

مانند بره و گوسفند ما را از هم جدا کرد

ze-tære meʃ vo bære ke:rð-e dʒeða:-mu:

جدا کردن فرزند و مادر هم در بین انسان ها و هم در بین حیوانات، ناراحت کننده است و باعث گریه و زاری مادر و فرزند می شود. در زندگی عشایری و روستایی، هر روز بره ها را از گوسفندان جدا می کنند و به چرا می برند تا بتوانند شیر گوسفندان را بدوشند که باعث سر و صدا کردن و بی قرار شدن آنان می شود. این تجربه باعث می شود که غم، ماتم و بیقراری ناشی از مرگ عزیزان به صورت «جدایی گوسفندان و بره ها» مفهوم سازی شود.

باد شمال از کجا برای ما کمین کرد

16. ze kɔdʒe ba:ð-e ʃema:l væs vɔr kæmɪ-mu:

مانند بره و گوسفند ما را از یکدیگر جدا کرد

ze-tære meʃ vo bære ze yæk bɔrɪ: mu:

در مثال بالا، «مرگ» به صورت باد شمال مفهوم سازی می شود که برای فرد موردنظر کمین کرده است و او را از خانواده و دوستان همانند گوسفند و بره جدا کرده است؛ از آمدن باد شمال گلایه می شود که علت غم، اندوه، آشفتگی و از هم پاشیدگی خانواده و فامیل و عامل جدایی فرد «مرده» از خانواده و فامیل می شود.

طرح واره کاربردشناختی فرهنگی	مرگ
رویداد / کنش گفتاری	سوگواری - گلایه از مرگ عزیزان
تک مفهوم	مرگ عزیزان
تک کنش ۱	باد شمال آمد و صحبت (هم نشینی) را برداشت (از بین برد). a:veð-e ba:ð-e ʃema:l sɔvæt-e vɔrða:ʃð
تک کنش ۲	باد شمال از کجا در جلوی ما افتاد ze kɔdʒe ba:ð-e ʃema:l væs va: neha:-mu:
تک کنش ۳	باد شمال از کجا برای ما کمین کرد ba:ð-e ʃema:l væs vɔr kæmɪ-mu:

در مدل فرهنگی فوق، «مرگ (باد شمال)» عاملی پویاست که به سراغ «فرد» می آید؛ گاهی

به میان «مال» می‌آید و آرامش آنان را به هم می‌زند و «صحبت و هم‌نشینی آنان را به هم می‌ریزد»، زمانی از «ناکجا‌آباد» در جلوی خانواده قرار می‌گیرد و مانند «بره و گوسفند» آنان را از هم جدا می‌کند و گاهی هم مانند یک شکارچی در کمین‌گاه قرار می‌گیرد و «بره» را شکار می‌کند و از خانواده‌اش جدا می‌کند.

۵-۵. مرگ، نابودی و ازبین رفتن جسم است

با مرگ، جسم انسان نیز ازبین می‌رود؛ این واقعیت در گویش بختیاری به شیوه‌های مختلف بیان می‌شود. در جمله زیر گفته می‌شود که موجوداتی مانند مار و مورچه، در زیر خاک و داخل قبر، جسم انسان را می‌خورند و آن را ازبین می‌برند و نابود می‌کنند.

17. e: dəðe: sɪ:-m mə-gerɛv tɪ:ye-t e:vɜ: ku:r

ای خواهر، برای من گربه نکن، چشم‌ت کور می‌شود

اکنون مور در حال خوردن شانهٔ راست من است

mə hənɪ ze bal-e ra:s-em e:xɔre mu:r

در این مویه، از مدل جاندارپنداری برای «مرده» استفاده شده است، با خواهرش حرف می‌زند و او را دل‌داری می‌دهد.

طرح‌وارهٔ کاربردشناختی فرهنگی	مرگ
رویداد / کنش گفتاری	گفت‌وگوی مرده با خواهرش - جاندارپنداری
تک‌مفهوم	ازبین رفتن جسم
تک‌کنش	اکنون مورچه در حال خوردن شانهٔ راست من است mə hənɪ ze bal-e ra:s-em e:xɔre mu:r

در این مدل فرهنگی، «مرده» با بازماندگان خود حرف می‌زند، از سختی‌ها و دشواری‌های بعد از مرگ و داخل قبر ابراز ناراحتی می‌کند. حرف زدن «مرده» با بازماندگان، ناشی از اعتقادات مذهبی است که افراد بعد از مرگ به جهانی دیگر می‌روند و روح آنان با بازماندگان خود در تماس است. شانهٔ راست (bal-e ra:s) در این مویه می‌تواند به این سنت مذهبی اشاره کند که در هنگام تدفین، فرده مرده را بر روی شانهٔ راست به خاک می‌سپارند و شانهٔ راست در تماس با خاک قرار می‌گیرد.

بازماندگان نیز با «فرد فوت شده» حرف می زنند و نگران شرایط او بعد از مرگ و داخل قبر هستند. در مثال زیر نیز بر «ازبین رفتن جسم و شادابی» تأکید می شود.

حیف از جوانی ات (شادابی) که مار آن را خورد

18. xwe:f-m ze dʒu:nɪ:-ð ræð ve xwærðene mar

گناه من نیست، روزگار این کار را انجام می دهد

gɒnæhe mɔ ne: flæk e:kɒne kaɪ

در این مثال به «خورده شدن جسم مرده توسط مار» و ازبین رفتن جسم اشاره می کند و «مرگ» را عاقبت و سرنوشت همه می داند و به اراده انسان نیست.

طرح واره کاربردشناختی فرهنگی	مرگ
رویداد / کنش گفتاری	ابراز نگرانی گوینده برای مرده
تک مفهوم	ازبین رفتن شادابی جسم
تک کنش	حیف از جوانی ات (شادابی) که مار آن خورد xwe:f-m ze dʒu:nɪ:-ð ræð ve xwærðene mar

۵-۶. مرگ، بلا و پدیده ای طبیعی است

مرگ به صورت بلا و پدیده ای طبیعی مفهوم سازی می شود که انسان را نابود می کند. این بلا و پدیده طبیعی ممکن است سیلاب، بهمن یا رعد و برق باشد؛ گاهی هم ستاره عمر انسان ذوب می شود. در مثال زیر، «مرگ ناگهانی» به صورت «بهمن» مفهوم سازی شده است.

نه افتادی، نه ناله کردی، نه تب کردی

19. ne væs-i: ne na:les-i: ne te:v gere:t-eð

بهمن از کوه بلند پایین آمد و تو را دربر گرفت

a:ru:z-e kɒhe bɒləyn ave gere:t-eð

در مثال بالا، «مرگ» موجودی است که حرکت می کند و انسان را ازبین می برد. «بهمن» پدیده ای مخرب است، و در مناطق کوهستانی پدیده ای رایج است. مردم این منطقه بارها در طول عمر خود این پدیده را تجربه کرده اند؛ با توجه به این واقعیت، آنان «مرگ ناگهانی» را به صورت «بهمن» مفهوم سازی می کنند.

طرح‌واره کاربردشناختی فرهنگی	مرگ
رویداد / کنش گفتاری	گفت‌وگوی گوینده با مرده
تک‌مفهوم	مرگ ناگهانی
تک‌کنش	بهمن از کوه بلند پایین آمد و تو را دربر گرفت a:ru:z-e kəhe bələyn ave gere:t-eð

در زیر، «مرگ» به‌صورت «رعد و برق» مفهوم‌سازی می‌شود که در انسان وحشت ایجاد می‌کند.

حجله تو را روی آن بلندی برپا کردم

20. pærðe-t-e ze:ð-emvər u: bələyn:

از آسمان رعد و برق آمد و حجه‌ات را از پای انداخت

tæʃvereq ze a:semu: pærðe-t-e rəmni:

طرح‌واره کاربردشناختی فرهنگی	مرگ
رویداد / کنش گفتاری	گفت‌وگوی گوینده با مرده
تک‌مفهوم	مرگ ناگهان جوان
تک‌کنش	از آسمان رعد و برق آمد و حجه‌ات را از پای انداخت. tæʃvereq ze a:semu: pærðe-t-e rəmni:

مردم منطقه موردنظر باور دارند که هر انسانی در آسمان، ستاره‌ای دارد، تا آن ستاره در آسمان می‌درخشد او هم زنده است، اما هنگامی که خاموش و ذوب شود آن انسان هم می‌میرد. از این‌رو، با دیدن حرکت شهاب‌سنگ در آسمان شب، فکر می‌کنند که انسانی در جایی از جهان مرده است. در مثال زیر، «مرگ انسان» به‌صورت «ذوب شدن ستاره» مفهوم‌سازی می‌شود.

21. a:sare-s dʒores

ستاره‌اش ذوب شد

طرح‌واره کاربردشناختی فرهنگی	مرگ
رویداد / کنش گفتاری	خبر دادن مرگ کسی
تک‌مفهوم	مردن
تک‌کنش	ستاره‌اش ذوب شد. a:sare-s dʒores

۷-۵. مرگ، همراه با ترس است.

انسان معمولاً از مرگ هراس دارد و این هراس به شیوه های مختلفی در زندگی وی نمود پیدا می کند.

مثال زیر، «ترس از مرگ» را بیان می کند.

به غربت نمی روم [چون] از مرگ می ترسم

22. qæri:v-u ne:-re:v-em ze mæeg e:tærs-em
mærg i:ya: ba:la: sær-em tʃi: be:ð e:lærz-em

مرگ بالای سرم می آید و مانند درخت بید می لرزم.

در «مویه» بالا، «ترس از مرگ» به صورت لرزیدن درخت بید مفهوم سازی شده است. درخت بید دارای شاخه های نسبتاً نازک و بلند است که با وزیدن هر نوع بادی تکان می خورد. انسان هم، هنگامی که می ترسد، بدنش به لرزه می افتد. به همین دلیل، «ترسیدن» به صورت «لرزیدن درخت بید» مفهوم سازی می شود. ترس از غربت به سبب ترس از مرگ است. هم نشینی واژه های غربت، مرگ و ترس این مفهوم را نشان می دهد که همان گونه که «به غربت رفتن» برای انسان سخت و عذاب آور است و مستلزم دل کردن از عزیزان است، مرگ نیز سخت و عذاب آور است و همراه با ترس و دلهره است.

در «مویه» زیر نیز ترس از مرگ نمایان است.

23. e: gægu:n-em e: xu:v-u:n-e a:lem

ای برادرانم ای خوبان عالم

نروید و مرا تنها در چنگ ظالم رها نکنید

mæ-re:ve: vo mæ-værðe:-m ve tʃeyn-e za:lem

در این جملات، فرد مرده خود را در چنگ ظالم (مرگ) می بیند و از آن به شدت می ترسد و به برادران و اطرافیان التماس می کند که من را تنها نگذارید. واژه «چنگ»، مفهوم گرفتار شدن را بیان می کند که رعب آور و ترسناک است. همچنین، واژه «ظالم» نیز مخوف و ترسناک است و هم نشینی این دو واژه با هم، مفهوم ترسناک بودن مرگ را القا می کند.

مرگ	طرح واره کاربردی شناختی فرهنگی
اظهار ترس	رویداد / کنش گفتاری
ترس از مردن	تک مفهوم
به غربت نمی روم [چون] از مرگ می ترسم qæri:v-u ne:-re:v-em ze mæeg e:tærs-em	تک کنش ۱

طرح‌واره کاربردشناختی فرهنگی	مرگ
تک‌کنش ۲	مرگ بالای سرم می‌آید و مانند درخت بید می‌لرزم. mærg ɾya: ba:la: sər-em tʃɪ: be:ð e:lærz-em
تک‌کنش ۳	نروید و من را تنها در چنگ ظالم رها نکنید mæ-re:ve: vo mæ-værðe:-m ve tʃeyn-e za:lem

۵. «مرگ، دادن و بخشیدن عمر به فرد دیگر است»

در گویش بختیاری، هنگامی که بخواهند «خبر مرگ کسی» را بیان کنند، از عبارت «فلانی عمرش را به شما داد = felu:nɪ: ɔmeres da: ve e:sa:» استفاده می‌کنند. در این عبارت، چند نکته نهفته است؛ یکی اینکه چون مرگ پدیده‌ای شوم و ترسناک است از ذکر مستقیم آن خودداری می‌شود و به جای واژه «مرگ» از عبارت «دادن عمر به فردی دیگر (معمولاً مخاطب)» استفاده می‌شود که مفهوم «تداوم زندگی» را بیان می‌کند و از تأثیر غم-انگیز مرگ فرد موردنظر می‌کاهد و به مخاطب شوک کم‌تری وارد می‌کند. شاید ریشه این مفهوم‌سازی به این اعتقاد مسلمانان برگردد که با «مرگ» انسان نمی‌میرد، بلکه از جهانی به جهانی دیگر منتقل می‌شود. نکته دیگر، مفهوم درجه «ادب و احترامی» است که گوینده برای شنونده قائل است؛ گوینده به شنونده احترام می‌گذارد و خبر «مرگ» را به‌صورت محترمانه و «تعارف‌گونه» برای مخاطب بیان می‌کند که در کاهش اضطراب و اندوه ناشی از مرگ دیگران و تسلیت دادن به بازماندگان مؤثر است.

در اینجا، «خبر از مرگ کسی دادن» به‌صورت «دادن عمر فرد به مخاطب» مفهوم‌سازی می‌شود.

۶. یافته‌های تحقیق و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به‌منظور بررسی مفهوم‌سازی‌های فرهنگی «مرگ» در گویش بختیاری منطقه زروماهر و برمبنای زبان‌شناسی فرهنگی و به‌صورت توصیفی - تحلیلی انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که سبک زندگی روستایی - عشایری، شرایط محیطی، باورها، عقاید، تصورات و تخیلات آنان، در بروز مفهوم‌سازی‌های فرهنگی تأثیر دارد. با توجه به نقش طبیعت در زندگی مردم منطقه و تماس مداوم آنان با طبیعت، بسیاری از مفهوم‌سازی‌های

مربوط به «مرگ» از پدیده‌های طبیعی الهام می‌گیرد. از بین عناصر طبیعت، آن عناصری که ابعاد مخرب، وحشتناک و رعب‌آور دارد در مفهوم‌سازی‌های فرهنگی «مرگ» نقش پررنگ‌تری داشته است. رعد و برق، سیل، توفان، باد، بهمن و آتش از پدیده‌هایی هستند که دارای ابعاد مخرب و رعب‌آور هستند؛ به همین دلیل، مردم این منطقه با الهام از این پدیده‌ها و با توجه به ویژگی ترسناک و رعب‌آور «مرگ»، این پدیده‌های طبیعی را به‌منزله حوزة ملموس و عینی برای بیان مفهوم «مرگ» به‌کار می‌برند و مفهوم‌سازی‌های فرهنگی مرتبط با «مرگ» را به‌صورت «مرگ»، «باد شمال، سیل، بهمن، رعد و برق است» یا «مرگ»، «خاموش شدن آتش، افتادن ریگ و یا افتادن عمود سیاه‌چادر است» به‌کار می‌برند.

همچنین، باورهای مردم نسبت به طبیعت و پدیده‌های طبیعی در بروز مفهوم‌سازی‌های فرهنگی نقش دارد؛ آنان «مرگ» را «ذوب شدن ستاره فرد» مفهوم‌سازی می‌کنند چون بر این باور هستند که هر کسی در آسمان ستاره‌ای دارد که با مرگ وی، آن ستاره هم از بین می‌رود. سبک زندگی روستایی - عشایری و عناصر زندگی مربوط به این سبک نیز در بازنمون این مفهوم‌سازی‌ها تأثیر دارد. برای مثال، مفهوم‌سازی «مرگ» به‌صورت «رفتن»، در شیوه و سبک زندگی عشایری ریشه دارد که به‌طور مداوم در حال «بارکردن» و «کوچ کردن» هستند. از دیگر مفهوم‌سازی‌های مربوط به «مرگ»، مفهوم «دادن عمر به دیگری» است که در اعتقادات مردم منطقه نسبت به مرگ ریشه است. آنان معتقدند که «مرگ»، «پایان» نیست، بلکه «رفتن» است که در این مفهوم‌سازی به «تداوم زندگی» اشاره می‌شود.

درمجموع، سبک زندگی، طبیعت و عناصر آن، باورها و اعتقادات مردم نسبت به مرگ و پدیده‌های طبیعت، پایه‌ای مفهومی برای بروز و ظهور مفهوم‌سازی‌های فرهنگی مربوط به «مرگ» در گویش بختیاری منطقه زوماهرو فراهم می‌کند که در پژوهش‌های گذشته، کمتر به این موضوع پرداخته شده است.

۷. پی‌نوشت‌ها

1. cultural linguistics
۲. این منطقه در جنوب غربی الیگودرز در استان لرستان قرار دارد که حدود ۲۱۰۰۰ نفر جمعیت دارد و ساکنان آن زندگی روستایی و عشایری دارند.
3. cultural cognition

4. cultural schema
5. cultural categorization
6. cultural metaphor
7. speech act
8. cultural pragmatic schema
9. pragmatic set
10. speech event
11. pragmeme
12. pract
13. social order
14. Maalej
15. Driven
16. Niemeier
17. Koczy
18. Stankic
19. Bagasheva
20. Eke Gusii
21. Gire
22. Kuczok
23. Lu
24. Euphemism
25. conceptual-associative analysis
26. corpus approach
27. conceptual text/visual analysis

۲۸. به تعدادی خانواده گفته می‌شود که در سیاه‌چادرهای جداگانه، اما کنار هم به صورت عشایری زندگی می‌کنند.

۸. منابع

- تکتبار فیروزجایی، ح.، حاجی‌خانی، ع.، و بلوری، غ.ر. (۱۳۹۷). تحلیل طرح‌واره‌های تصویری ضرب‌المثل‌های فرائدالادب و نقش آن در انعکاس فرهنگ. *جستارهای زبانی*، ۴ (۴۶)، ۲۰۱-۲۲۶.
- خادمی، غ.ر. (۱۳۹۶). کنش گفتاری نفرین در گویش بختیاری. *مجموعه مقالات همایش ملی ادب کلامی و اجتماع*. تهران: نویسه‌پارسی، صص ۳۷-۶۰.
- رضایی، و.، و شجاعی، ف. (۱۳۹۶). برخی ویژگی‌های رده‌شناختی گویش بختیاری مسجدسلیمان. *پژوهش‌های زبان‌شناسی تطبیقی*، ۱۳، ۱۶۷-۱۸۳.

- ساسانی، ف. و ملکیان، م. (۱۳۹۳). مفهوم‌سازی خشم در زبان فارسی. پژوهش‌های زبان‌شناسی، ۱۱، ۵۶-۳۷.
- شریفیان، ف. (۱۳۹۱). مقدمه‌ای بر زبان‌شناسی فرهنگی. ترجمه ل. اردبیلی. تهران: نشر نویسه پارسی.
- شریفیان، ف. و اردبیلی، ل. (۱۳۹۰). مفهوم‌سازی‌های واژه «دل» در زبان فارسی روزمره. انسان‌شناسی، ۱۵، ۶۳-۴۸.
- فرشی، و. و افراشی، آ. (۱۳۹۹). تفاوت‌ها و شباهت‌های مفهوم‌سازی غم در زبان خودکار و زبان شعر: رویکردی شناختی. جستارهای زبانی، ۱۱(۱)، ۲۱۷-۱۹۳.

References

- Bagasheva, A. (2017). Cultural conceptualizations of MOUTH, LIPS, TONGUE and TEETH in Bulgarian and English. In Sharifian, F. (ed), *Advances in Cultural Linguistics*. (189-222). Singapore: Springer Nature.
- Capone, A. (2005). Pragmemes: a study with reference to English and Italian. *Journal of Pragmatics*. 37(9), 1355-1371.
- Dinh, T. N., & Sharifian, F. (2017). Vietnamese cultural conceptualizations in the locally developed English textbook: a case study of 'Lunar Year' / Tet. *Asian Englishes*. 19, 148-159.
- Gire, J. (2014). How death imitates life: cultural influences on conceptions of death and dying. *Online Readings in Psychology and Culture*. 6(2).
- Farshi, V., & Afrashi, A. (under press). Comparison and contrast of the conceptualization of *Gham* (sorrow) in normal and poetic language: A cognitive approach. *Language Related Research*. 11(1), 193-217 [In Persian].
- Frank, R. M. (2015). A future agenda for research on language and culture. In F. Sharifian (Ed.), *The Rutledge Handbook of Language and Culture* (493-512). London: Routledge.
- Khademi, Gh. R. (2017). Curse speech act in Bakhtiari dialect. In *National*

Conference of Verbal Politeness and Society. Tehran: Neviseh Parsi. (37-60) [In Persian].

- Koczy, J. B. (2017). Cultural conceptualizations of river in Hungarian folksongs. In Sharifian, F. (ed), *Advances in Cultural Linguistics*. (223-246). Singapore: Springer Nature.
- Koczy, J. B. (2018). *Nature, metaphor and culture*. Singapore: Springer Nature.
- Kuczok, M. (2016). Metaphorical conceptualization of death and dying in American English and Polish: a corpus based comparative study. *linguistica Silesiana*.
- Lu, Wei-lun. (2017). Cultural conceptualization of death in Taiwanese Buddhist and Christian eulogistic idioms. In Sharifian, F. (ed). *Advances in Cultural Linguistics*. (49-64). Singapore: Springer Nature.
- Maalej, Z. (2007). The embodiment of fear expression in Tunisian Arabic. In Sharifian, F., & Palmer, G. B. (eds). *Applied Cultural Linguistics*. (87-104). Amsterdam /Philadelphia: John Benjamin's Publishing Company.
- Mey, J. L. (2001). *Pragmatics: An introduction* (2nd ed.). Oxford: Blackwell.
- Mey, J. L. (2010). Reference and the pragmeme. *Journal of Pragmatics*. 42(11), 2882-2888.
- Nyakoe, M. G., Matu, P. M., & Ongarora, D. O. (2012). Conceptualization of 'Death is a Journey' and 'Death as Rest' in EkeGusii Euphemism. *Theory and Practice in Language Studies*, 2(7), 1452-1457.
- Palmer, G. B. (1996). *Toward a theory of cultural linguistics*. Austin: University of Texas Press.
- Palmer, G. B., & Sharifian, F. (2007). Applied cultural linguistics: An emerging paradigm. In F. Sharifian and G. B. Palmer (eds), *Applied Cultural Linguistics*. Amsterdam: John Benjamin's.
- Peeters, B. (2016). Applied ethnolinguistics is cultural linguistics, but is it cultural linguistics?. *International Journal of Language and Culture*. 3(2), 137-

160. Reprinted in F. Sharifian (Ed.), *Advances in Cultural Linguistics* (507–527). Singapore: Springer Nature.
- Quinn, N., & Holland, D. (Eds.). (1987). *Cultural models in language and thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rezaei, V., & Shojaei, F. (2019). Some typological features of Bakhtiari Dialect of Masjed Soleiman. *Comparative Linguistic Research*, 13, 167-183 [In Persian].
- Sasani, F., & Malekiyan, M. (2014). Conceptualizations of anger in Persian. *Linguistic Research*. 11, 37-56 [In Persian].
- Sharifian, F. (2017). *Cultural Linguistics*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamin.
- Sharifian, F. (2008b). Conceptualizations of *del* 'heart-stomach' in Persian. In F. Sharifian, R. Dirven, N. Yu, & S. Niemeier (Eds.), *Culture, body, and language: Conceptualizations of internal body organs across cultures and languages* (247–265). Berlin: Mouton de Gruyter.
- Sharifian, F. (2003). On cultural conceptualisations. *Journal of Cognition and Culture*. 3 (3), 187–207.
- Sharifian, F. (2011a). *Cultural conceptualisations and language: Theoretical framework and applications*. Amsterdam: John Benjamins.
- Sharifian, F. (2011b). They felt sorry about our sorry: Indigenising English by Aboriginal Australians". *Asian Englishes*. 14(1), 70–73.
- Sharifian, F. (2012). *An introduction on cultural linguistics*. Translation: Ardabili, L. Tehran, Neviseh Parsi. [In Persian].
- Sharifian, F., & Ardabili, L. (2011). Conceptualizations of Del (heart) in Farsi. *Anthropology*. 15, 48-63. [In Persian].
- Sharifian, F., Yu, N., Driven, R., & Niemeier, S. (2008). *Culture, body and language*. Berlin / New York: Mouton de Gruyter.
- Sharoufi, H. (2013). The role of pragmatics in understanding human

communication in an institutional setting. *The Journal of Defense Resources Management* (JoDRM): Brasov-Romania. 4(2).

- Sharufi, H. (2019). Using cultural pragmatic schemas in improving students' communicative skills. In *Journal of Defence Resources Management*. 10, 1(18), 24-39. Kuwait: Gulf university for science and technology.
- Stankic, D. P. (2017). Cultural conceptualizations in humorous discourse in English and Serbian. In Sharifian. F. (ed). *Advances in Cultural Linguistics*. 29-48. Singapore: Springer Nature.
- Taktabar Firoozjaji, H., Hajikhani, A., & Boloori, Gh. R (2018). The analysis of image schema of Fareid-al Adab proverb and its role in the culture reflection. *Language Related Research*. 4 (46), 201-226 [In Persian].
- Yu, N. (2002). Body and emotion: Body parts in Chinese expression of emotion. *Pragmatics and Cognition*. 10(1/2), 341-367.
- Yu, N. (2007). The Chinese conceptualization of the heart and its cultural context implications for second language learning. In Sharifian, F. and Palmer, G. B (eds), *Applied Cultural Linguistics*. (65-86). Amsterdam/Philadelphia, John Benjamin's Publishing Company.
- Yu, N. (2015). Embodiment, culture, and Language. In Sharifian. F. (ed). *The Routledge Handbook of Language and Culture*. (227-239). London, New York: Routledge.
- Yu, N. (2017). Life as opera: A cultural metaphor in Chinese. In F. Sharifian (Ed.), *Advances in Cultural Linguistics* (65-87). Singapore: Springer Nature.